

УДК:316.3

Інтегрування історико-екологічного соціуму в інформаційну культуру інженера сучасного суспільства

INTEGRATION OF HISTORICAL AND ENVIRONMENTAL SOCIETY INTO THE INFORMATION CULTURE OF THE ENGINEER OF MODERN SOCIETY

САВИЧ Анжеліка – старший викладач кафедри міжнародної економіки і соціально-гуманітарних дисциплін, Український державний університет науки та технологій, вул. Лазаряна, 2, м. Дніпро, 49010, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-3766-8229>

SAVYCH Anzhelika – Senior Lecturer at the Department of International Economics and Social and Humanitarian Disciplines, Ukrainian State University of Science and Technology, Dnipro city, street Lazaryana, 2, 49010, Ukraine

DOI <https://doi.org/10.54891/2786-7013-2023-2-18>

Анотація. У статті розглядаються питання зміни самої парадигми і моделі інформаційного соціуму. Виникла необхідність забезпечити баланс між динамічними змінами, що відбуваються в природі і суспільстві, усім довкіллям, збільшеним обсягом інформації, стрімко розвиненими інформаційно-комунікаційними технологіями. На перший план виходить інформація. Найважливішим показником інформаційного суспільства є те, що кожен його член має рівні права і можливості вільно виробляти і своєчасно отримувати будь-яку інформацію, що його цікавить, окрім випадків, обмежених законом. У основі цього процесу лежить інформаційна культура суспільства. Поняття «інформаційна культура» сформувалося у другій половині ХХ століття у зв'язку з пильною увагою до механізмів і процесів інформаційного обміну. З погляду культурології, інформаційна культура характеризує культуру через інформацію, що акумулюється, обробляється і транслюється в межах інформації. Інформаційна культура є складовою ширшого поняття – «культура особистості». Під культурою особистості розуміється система особистісних якостей (розуму, характеру, уяви, пам'яті) усвідомлюваних безпосередньо індивідом як цінностей суспільства. Це в широкому розумінні. У вузькому – це здатність і потреба фахівця використовувати доступні інформаційні можливості для систематичного й усвідомленого пошуку нових знань, їх інтерпретації і поширення. Тобто інформаційну культуру варто розглядати як один із аспектів культурної діяльності взагалі і тому вона нерозривно пов'язана з «другою природою» (соціальною) людини, є продуктом її розумових здібностей. Залежно від суб'єкта, який виступає носієм інформаційної культури, останню можна розглядати на трьох рівнях: інформаційна культура особистості; інформаційна культура окремих груп спільноти (певного соціуму, нації, вікової або професійної групи тощо); інформаційна культура суспільства в цілому. Сьогодні інноваційна політика держави і впровадження нових технологій вимагають все більш складних рішень, спрямованих на розвиток і перетворення техносфери та всього світу в цілому. Можливо, що в епоху глобалізму і техніцизму підхід видається правомірним. У наш час електронних технологій і величезних можливостей існує спокуса відчувати себе Творцем. Коли людина може, керуючись своїми знаннями та вміннями, досягненнями цивілізації, науки і техніки, дозволити собі вирішувати долю та створювати нову, навіть собі подібну істоту, то природно виникає питання про механізм стримування і регулювання своїх винаходів і досліджень, що можуть призвести до загибелі людства (відкриття нейтронної бомби, наприклад). У зв'язку з цим значну роль відіграє інформаційна культура, що виявляється в інформаційній необхідності людини. Під інформаційною поведінкою ми розуміємо образ дії, сукупність зусиль, спрямованих людиною на отримання-засвоєння і використання-створення нового знання, його передавання і поширення в суспільстві. Інформаційна поведінка фахівців стає основою соціальної диференціації. І, якщо раніше причини соціальної нерівності пов'язували з походженням і наявністю громадянських прав, власністю і доходами, становищем у соціальній структурі суспільства, то сьогодні чинником розширення стає рівень інформаційної культури, що виявляється в інформаційній поведінці. Екологізація культури – це перехід до екологічно орієнтованої культури, що дає можливість людині зберегти своє середовище і вижити фізично і духовно. На перший план висувається антропологічний вимір культури. Культура має забезпечити цілісність людини, її здоров'я і щастя в умовах, коли чимало факторів науково-технічного і соціального розвитку руйнують цю цілісність, негативно впливають на здоров'я людини, заважають досягненню її щастя.

Ключові слова: інформаційна культура, соціум, парадигма, інтегрування, інформатизація, екологізація.

Summary. The article examines the issue of changing the very paradigm and model of the information society. There was a need to ensure a balance between the dynamic changes occurring in nature and society, the entire environment, the increased amount of information, and the rapidly developing information and communication and information technologies. Information comes to the fore. The most important indicator of the information society is that each of its members has equal rights and opportunities to freely produce and timely receive any information that interests him, except for cases limited by law. The foundation of this process is the information culture of society. The concept of "information culture" was formed in the second half of the twentieth century in connection with close attention to the mechanisms and processes associated with information exchange. From the point of view of cultural studies, information culture characterizes culture in terms of information which has been accumulated, processed and transmitted within its framework. Information culture is an integral part of a broader concept, such as – «personal culture». Personal culture is defined as a system of personal qualities (mind, character, imagination, memory) recognized by the individual as values established and valued in society. This is in a broad sense. And in a narrow sense, it is the ability and need of a specialist to use available information opportunities for a systematic and conscious search for new knowledge, its interpretation and dissemination. This means that information culture should be seen as one of the aspects of cultural activity in general and therefore it is inextricably linked with the «second nature» (social nature) of a person and acts as a product of their mental abilities. Depending on the subject who acts as a carrier of information culture, the latter can be considered at three levels: information culture of the individual; information culture of individual community groups (a certain society, nation, age or professional group, etc.); information culture of society as a whole. Nowadays, the state's innovation policy and the introduction of new technologies require increasingly complex solutions aimed at the development and transformation of the techno environment and the whole world. It is possible that in the era of globalism and technicism, the approach seems legitimate. In our time of electronic technology and enormous opportunities, there is a temptation to feel like the Creator. When a person, guided by their knowledge and skills, the achievements of civilization, science and technology, allows themselves to decide their fate and create something new, even for themselves such living creature, then the question naturally arises about the mechanism for containing and regulating such inventions and research, which could lead to the death of humanity (the discovery of the neutron bomb, for instance). Therefore, the role of information culture, which manifests itself in human information ignorance, is great. By information behaviour we understand a course of action, a set of efforts made by a person to obtain, assimilate and use and create new knowledge, its transfer and dissemination in society. The information behaviour of specialists becomes the basis for social differentiation. Historically the causes of social inequality were associated with the origin and availability of civil rights, property and income, position in the social structure of society, but at present the level of information culture, manifested by information

behaviour, becomes a factor of hierarchy. Sustainable greening culture is a transition to an ecologically oriented culture, which enables a person to preserve their environment and survive physically and spiritually. The anthropological dimension of culture comes to the fore. Culture should ensure the integrity of a person, their health and happiness in conditions when many factors of scientific, technical and social development destroy this integrity, negatively affect the health of a person, and prevent the achievement of their happiness.

Key words: *information culture, society, paradigm, integration, informatisation, environmental awareness.*

Вступ. Наприкінці ХХ ст. посилюється інтерес до проблем культури і цивілізації. Загострення інтересу до цих проблем завдяки продиктовано певною суспільною та індивідуальною ситуацією. У сучасному світі виникла необхідність забезпечити баланс між динамічними змінами, що відбуваються у природі й суспільстві, довкіллям, зростаючим обсягом різнопланової інформації, стрімкими кроками в розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та новими можливостями людини. Не заперечно, що на перший план виходить проблема інформації, її обробка, освоєння, осмислення та особистісне реагування. Найважливішим показником інформаційного суспільства є те, що кожен його індивід має рівні права й можливості вільно виробляти та своєчасно отримувати будь-яку загальнодоступну і відкриту інформацію, яка його цікавить. Держава має важелі для обмеженого доступу до особливої інформації в окремих випадках, визначених законодавством. У окреслених процесах лежить проблема інформаційної культури суспільства та людини.

Аналіз останніх досліджень. У останній чверті ХХ ст. людство вступило в нову стадію свого розвитку – епоху інформаційного суспільства з усіма його здобутками, протиріччями й конфліктами. Ідею інформаційного суспільства запропонував ще в середині 40-х рр. ХХ ст. японський дослідник Й. Масуда, тоді ця ідея не знайшла особливої підтримки. Але кілька десятиліть потому людство стало свідком інформаційної революції, природним результатом якої було формування інформаційного суспільства й інформаційної культури.

У 70-ті роки ХХ ст. доктрина постіндустріального (інформаційного) суспільства стала однією з панівних у західній соціології. Термін «інформаційне суспільство», запроваджений на початку 60-х років, фіксує одну з найважливіших характеристик суспільства, що формується, як об'єднаного єдиною інформаційною мережею. Розвиток інформаційних технологій набрав оберти у 80-ті рр., а особливо у 90-ті рр. почав визначати економічний потенціал будь-якої держави. Основу теорії інформаційного суспільства заклали Д. Белл, Е. Тоффлер. Окреслені наукові проблеми знайшли своє дослідницьке поле в Україні та за кордоном.

Мета статті. Автор дослідження поставила за мету розглянути проблеми формування інформаційної культури в широкому та вузькому розумінні, що дає можливість зрозуміти сучасні потреби і здатності фахівця використовувати доступні інформаційні можливості для систематичного й усвідомленого пошуку, інтерпретації і поширення нових знань.

Виклад основного матеріалу. Сучасний період розвитку суспільства характеризується кардинальними змінами у сфері взаємодії людини й інформації. Вперше за всю історію людства інформація і знання посіли домінуючу позицію щодо таких найважливіших категорій, як матерія й енергія. Чим було ознаменовано перехід від індустріальної до інформаційної цивілізації. Побудова інформаційного суспільства, по праву, належить до пріоритетних завдань людства. Розвиток інформаційного суспільства, що часто називають «товариством, що навчається», нерозривно пов'язаний зі зростанням потреби кожного громадянина у постійному підвищенні кваліфікації, оновленні знань, освоєнні нових видів діяльності.

Ця тенденція зумовила постановку питання про зміну самої парадигми і моделі інформаційного соціуму. Виникла

необхідність забезпечити баланс між динамічними змінами, що відбуваються в природі і суспільстві, усім довкіллям, збільшеним обсягом інформації, стрімко розвиненими інформаційно-комунікаційними технологіями. На перший план виходить відкрита інформація.

Інформатизація – організований соціально-економічний процес створення оптимальних умов для задоволення інформаційних потреб і реалізації прав громадян та організацій на використання інформаційних ресурсів цивілізації з використанням нових інформаційних технологій. І саме він веде до створення інформаційного суспільства, нової постіндустріальної соціально-економічної організації соціуму з високорозвиненими інформаційно-телекомунікаційними інфраструктурами, що забезпечують можливість ефективного використання інтелектуальних ресурсів для забезпечення сталого розвитку цивілізації [1, с. 88].

Інформаційне суспільство – суспільство, рівень якого вирішальною мірою визначається кількістю і якістю накопиченої та використовуваної інформації, її свободою і доступністю. Порівняно з індустріальним суспільством, де все спрямоване на виробництво і споживання товарів, в інформаційному суспільстві виробляються і споживаються інтелект, знання, що призводить до збільшення частки розумової праці. Відповідно зменшується частка фізичної праці і скорочується обсяг рутинної розумової праці. Від людини потрібна здатність до творчості, зростає попит знання. У результаті зростає значення творчої складової у будь-якому вигляді професійної діяльності та здійснюється принцип «людині – людське, машині – машинне». Рушійною силою розвитку суспільства стає виробництво інформаційного, а не матеріального продукту. Матеріальний продукт стає більш інформаційно ємним, що означає збільшення частки інновацій, дизайну і маркетингу в його вартості. Відмінною ознакою інформаційного суспільства ХХІ ст., на думку фахівців, буде орієнтація на переважне використання знань і мережевих технологій.

Найважливішим показником інформаційного суспільства є те, що кожен його член має рівні права і можливості вільно виробляти і своєчасно отримувати будь-яку інформацію, що його цікавить, окрім випадків, обмежених законом. В основі цього процесу лежить інформаційна культура суспільства.

Термін «інформаційна культура» виник у першій половині 70-х рр. ХХ ст. Першими цей термін почали використовувати бібліографознавці, бібліотекознавці, книгознавці. Поняття «інформаційна культура» набуває категоріального статусу і використовується в широкому спеціально-науковому та філософському контексті [2, с. 58].

На жаль, у нашій країні нині відсутня цілісна державна концепція інформаційної освіти і формування інформаційної культури. Інформаційна культура останнім часом асоціюється переважно з техніко-технологічними аспектами інформатизації, оволодінням навичками роботи з персональним комп'ютером. Однак цей підхід є вузьким і одностороннім. Це питання пов'язане з розвитком конкретного соціуму і його учасників, тобто йдеться про інформаційну культуру особистості, яка є однією зі складових загальної культури людини і сукупністю інформаційного світогляду та системи знань і умінь, що забезпечують цілеспрямовану самостійну діяльність з оптимального задоволення індивідуальних інформаційних потреб з використанням як традиційних, так і інформаційно-комунікаційних технологій [4, с. 66].

Інформаційна культура є найважливішим чинником успішної професійної і непрофесійної діяльності, а також соціальної захищеності особистості в інформаційному суспільстві [3, с. 38].

Отже, основним об'єктом людської діяльності стає обмін інформацією. Вільна циркуляція інформації в суспільстві дозволяє їй стати найважливішим чинником економічного, національного й особистісного розвитку.

Формулюючи основні засади «коду» нової цивілізації, Елвін Тоффлер протиставляє їх принципам індустріальної цивілізації (другої хвилі). Ці принципи, на думку Е. Тоффлера, такі: дестандартизація, деспеціалізація, десинхронізація, деконцентрація, демасимізація, децентралізація. Вони характерні для всіх сфер, на які Е. Тоффлер поділяє суспільство: техносфери, соціосфери й інфосфери – системи виробництва та розподілу інформації. Вважаючи, що цивілізація, яка виникає, суперечить старій традиційній індустріальній цивілізації, Е. Тоффлер стверджує, що вона є одночасно і високотехнічною й антиіндустріальною цивілізацією. Інформаційне суспільство (третьа хвиля) несе із собою нові інститути, відносини, цінності, те, що Е. Тоффлер називає новим ладом життя. Цей лад життя ґрунтується на різноманітних відновлюваних джерелах енергії; на методах виробництва, що заперечують більшість фабричних складальних конвеєрів; на нових нуклеарних сім'ях; на новій структурі, яку Е. Тоффлер називає «електронним коледжем»; на радикально змінених школах та об'єднаннях майбутнього [7, с. 120].

Інформаційна цивілізація радикально перетворює соціокультурний простір, формуючи так звану інформаційну культуру [5, с. 28]. Саме це поняття досить багатогранне і використовується в різних значеннях. Наприклад, говорять про інформаційну культуру когось чи чогось, про культуру інформації тощо. Ми вживаємо цей термін у сенсі, маючи на увазі під ним культуру інформаційного суспільства.

Е. Тоффлер, аналізуючи культурологічні проблеми цього суспільства, насамперед звертає увагу на демасифікацію «масової свідомості» в умовах третьої хвилі. Нові демасифіковані засоби інформації прискорюють процес руху суспільства до різноманітності. Нова культура характеризується фрагментарними, часовими образами, кліпами, блищами. «По суті, ми живемо в «кліп-культурі». Звичайно, не всі здатні швидко адаптуватися в нових умовах, «вписатися» в нове культурне середовище [7].

Деякі ламаються, інші, навпаки, постійно зростають і стають компетентнішими і грамотнішими людьми. У міру демасифікації цивілізації демасифікується і людина, люди стають індивідуалізованішими. Аналогічні ідеї висуваються відомими американськими футурологами Джоном Несбітт та Патріцією Ебурдін. Прогнозуючи мегатенденції розвитку сучасної цивілізації, вони серед інших називають «відродження мистецтва» і «тріумф особистості». Інформаційна культура формує зовсім інші зв'язки людини із зовнішнім світом. Її життя стає менш детермінованим соціально-економічними умовами, а її вільна творча діяльність багато в чому визначає соціокультурну ситуацію [9, с. 18].

На думку Е. Тоффлера, нова інфосфера третьої хвилі створює нове інтелектуальне середовище завдяки швидкому поширенню комп'ютерного інтелекту [7].

Неоднорідність соціуму зумовлена в цій ситуації багатьма чинниками, до яких належить геополітичне і географічне розташування, рівень соціально-економічного розвитку, етнічні, релігійні та інші характеристики, зокрема і рівень поширення й покриття інформаційного блоку. Різноманітність інформаційного поля соціуму зумовлена однією з актуаль-

них культурологічних характеристик сучасності, а саме «екологізацією» культури.

Екологізація культури – це перехід до екологічно орієнтованої культури, що дає можливість людині зберегти своє середовище і вижити фізично і духовно. На перший план висувається антропологічний вимір культури. Культура має забезпечити цілісність людини, її здоров'я та щастя в умовах, коли чимало факторів науково-технічного та соціального розвитку руйнують цю цілісність, негативно впливають на здоров'я людини, заважають досягненню її щастя. Урбанізація, штучне місце існування відривають людину від природи; ритм життя, що прискорюється, порушує її фізичну і психічну рівновагу [8, с. 44].

Можна вважати, що збереження природного середовища та людини як частини природи – одна з основних функцій культури. Ця функція тісно пов'язана з іншою, не менш важливою функцією, що виникає в процесі еволюції індустріального суспільства до інформаційного – функція адаптації до інформаційного середовища, що динамічно змінюється. Потоки інформації втомлюють людину, множинність контактів деформує її емоційний розвиток. У цьому аспекті культура, покликана зберегти «екологію людини» як частини природи, має стати фактором возз'єднання людини і природи, суспільства та природи, поширення нових знань, цінностей і норм поведінки. Екологічно орієнтована культура – це насамперед морально орієнтована культура [6].

Культуротворчий, етичний світогляд не дозволяє людині пасивно споглядати, як руйнується природне середовище (та й культурне теж). Людина стає «екологічно активною». Моральна і екологічна культура у своїх сутнісних характеристиках зближуються. Підсистеми, що їх складають, їх елементи, звичайно, різні, але цілі та завдання, по суті, тожні. Це особливо чітко простежується під час аналізу негативних наслідків розвитку ринкових відносин, суперечливе, а іноді й потворне становлення яких порушує природну рівновагу і гармонію відносин «людина – природа».

Таке ставлення позбавлене технофобії. Воно вимагає лише адекватнішого розуміння природного середовища, ясного уявлення про те, які технології, яку культуру потрібно створити, щоб не спровокувати екологічну кризу. Об'єктивні процеси, які відбуваються в соціумі, свідчать, що саме культура здатна стати вирішальним чинником економічної, політичної стабілізації і цим пом'якшити деякі негативні наслідки розвитку сучасної інформаційної цивілізації.

У процесі інтеграції неоднорідних соціумів як основні складові інтенсифікації інформаційних процесів виділяють неухильне зростання швидкості передачі повідомлень, збільшення обсягу інформації, що передається, прискорення обробки інформації, найбільш повне використання зворотних зв'язків, збільшення обсягу нової інформації, що отримується, і прискорення її впровадження.

Результат процесу інтеграції дозволяє вирішити такі завдання та визначити шляхи формування інформаційної культури: 1) висвітлити розуміння стосовно входження світової цивілізації до інформаційного суспільства; 2) сформувати уявлення про складність і різноманіття існуючих інформаційних ресурсів; 3) озброїти алгоритмами пошуку й аналітико-синтетичної переробки, вилучення й оцінки інформації, перетворення знайденої інформації та отримання на цій основі нових даних; навчити технології підготовки та оформлення результатів самостійної роботи.

Отже, інформаційна культура та її формування мають бути підпорядковані такими шістьма принципами: 1) культурологічного підходу; 2) системного підходу;

3) інтегративності; 4) діяльнісного підходу; 5) технологічного підходу; 6) безперервності.

І тоді інформаційна культура стане інформаційним компонентом людської культури. Формування інформаційної культури є частиною професійної підготовки інженерів у ЗВО. Сьогодні не вироблено єдиного визначення дефініції «інформаційна культура». Ще менше дослідженою є проблема інформаційної поведінки особистості у професійній та життєвій ситуації.

У сучасних умовах система освіти зазнає значних змін. Заклади освіти мають формувати індивідуальні вміння навчатися, добувати інформацію, отримувати з неї необхідні знання і результати. Процеси, які в інформаційному суспільстві, тісно пов'язані з суб'єктивним моментом. Важливою соціально-освітньою передумовою інформації суспільства загалом, і освіти зокрема, є поширення інформаційної культури в суспільстві. На етапі розвитку соціуму інформаційна культура стає однією з основних показників загальної культури особистості.

Дедалі більшу роль відіграє рівень розвитку інформаційної культури особистості та суспільства в цілому. Проблема є актуальною, тому в її вирішенні беруть участь багато наук. Важливою соціально-освітньою передумовою інформації суспільства загалом, і освіти зокрема, є поширення інформаційної культури в суспільстві. На етапі розвитку соціуму інформаційна культура стає однією з основних показників загальної культури особистості. Формування інформаційної культури є частиною професійної підготовки інженерів. Реалії життя вимагають знаходити ефективні кроки та методи, що дозволяють сформувати соціально-моральний і загальнокультурний рівень сучасного фахівця. У цьому інформаційна культура виступає необхідним ефективним чинником освоєння людиною культурної реальності. Підготовка інженера у ЗВО підпорядкована меті формування особистості, яка здатна сприймати інноваційні процеси в суспільстві, використовувати нові технології, усвідомлено адаптуватися до нових умов життя, уміти орієнтуватися в економічній, соціально-політичній ситуації, зберігати свою позицію.

У сучасних умовах, при переході до інформаційного соціуму, змінюється набір соціальних статусів індивіда як фахівця і професіонала. Технічний індекс інформаційному соціуму надає найвищого рівня освітньої підготовки інженера. Тобто головним засобом виробництва стає інтелект, знання й інформаційна культура інженера буде безпосередньо пов'язана з його особистісними, гуманістичними, ідеологічними цінностями, його здатністю проявити високу соціальну активність, цілеспрямованість, здатність знаходити оптимальні рішення технічних і життєвих проблем у критичних і нестандартних ситуаціях. Бажанням досягти виробничих і життєвих успіхів; розвинути свої здібності до такої самостійності в діях і рішеннях, постійного саморозвитку; прагнення бути відповідальною особистістю здатною підпорядкувати свої інтереси, вчинки, поведінку законам і нормам моралі свого народу, держави та ЗВО.

Залежно від суб'єкта, який виступає носієм інформаційної культури, останню можна розглядати на трьох рівнях: 1) інформаційна культура особистості; 2) інформаційна культура окремих груп, спільноти (певного соціуму, нації, вікової чи професійної групи тощо); 3) інформаційна культура суспільства в цілому. Поєднуючи визначення, соціум і професійну групу на перший план виступають питання підготовки фахівців у ЗВО. Сучасне інформаційне суспільство, інтегроване у світову культуру та світове господарство, визначає принципово нові вимоги до системи вищої освіти в цілому та до технічної освіти зокрема.

Сучасні соціально-економічні умови вимагають від навчальних закладів розробки чіткого механізму соціального замовлення, рівень реалізації якого визначає якість підготовки спеціаліста. У тенденції цивілізованого розвитку суспільства та стратегічної потреби соціуму інженер має бути не тільки висококваліфікованим професіоналом у певній галузі, а й широко ґрунтованою особистістю, що має ґрунтовну гуманітарну підготовку, здатну адекватно проявити себе – соціально, професійно, інтелектуально, емоційно й інформаційно.

Сьогодні, інноваційна державна політика і впровадження нових технологій вимагають все більш складних інженерних рішень, спрямованих на розвиток й перетворення техносфери та всього світу в цілому. Фахівець стає продуктивною силою, а не творцем і мислителем, оскільки інженер реалізовує себе в діяльності; професійно-особистісні якості відходять на другий план, що призводить до дегуманізації внутрішнього світу інженера і цим втрачається так званий людський чинник. Дедалі більше відбувається техногенних катастроф, пов'язаних з безвідповідальними діями інженерів, проектувальників. У зв'язку з цим з'являється і стає актуальним пошук шляхів формування нової особистості інженера. Як основа системи форми соціальної організації інженера та його компетенції як фахівця розглядається соціальна відповідальність. У західних суспільствах склалися три напрями щодо розуміння професійної відповідальності – це відповідальність влади, менеджменту й інженерів.

Можливо, що в епоху глобалізму та техніцизму підхід видається правомірним. У наш час електронних технологій і величезних можливостей існує спокуса відчути себе Творцем, інженер (він же винахідник) стикається з такою спокусою через вид діяльності (біоетика, клонування, стовбурові клітини, суперечки про евтаназію, механізація всього життя). Коли людина може, керуючись своїми знаннями та вміннями, досягненнями цивілізації, науки і техніки дозволити собі вирішувати долю і створити нову, навіть собі подібну істоту, то природно виникає питання про механізм стримування та регулювання своїх винаходів і досліджень, що можуть призвести до загибелі людства (відкриття нейтронної бомби, наприклад).

У цьому велика роль інформаційної культури інженера, що виявляється в інформаційному незнанні людини, зокрема інженера. Під інформаційною поведінкою ми розуміємо певні дії, сукупність зусиль, що здійснюються людиною для отримання-засвоєння і використання-створення нового знання, його передавання та поширення в суспільстві. Інформаційна поведінка фахівців стає основою соціальної диференціації. З розвитком цивілізації стає дедалі очевиднішим, що люди без освіти, які вміють самостійно підвищувати професійні знання і, за необхідності, перекваліфікуватися, витісняються за межі умов життя, гідних людини. І якщо раніше причини соціальної нерівності пов'язували з походженням і наявністю громадянських прав, власністю та доходами, становищем у соціальній структурі суспільства, сьогодні чинником розшарування стає рівень інформаційної культури, що виявляється в інформаційній поведінці.

Інформаційна поведінка, з одного боку, відбиває активність особистості як суб'єкта, що пізнає, його вміння орієнтуватися в інформаційному просторі. З іншого боку, в інформаційній поведінці виявляється ступінь доступності та комфортності використання сукупних інформаційних ресурсів або, іншими словами, ті можливості, що суспільство надає індивіду, який прагне реалізуватися як професіонал і особистість. Звісно ж, що найближчим часом доля кожної конкретної людини залежатиме від того, наскільки вона здатна своєчасно знаходити, отримувати, адекватно

сприймати й продуктивно використовувати нову інформацію у своєму повсякденному житті. У зв'язку з цим інформаційна культура набуває екологічного індексу і безпосередньо пов'язана з формуванням екологічної свідомості інженера.

Становлення екологічного створення характеризується такими ознаками, як глобальність, переосмислення всіх основних світоглядних питань і проблем, наукове підґрунтя, поєднання науки з гуманістичними цінностями, здатність піднятися над своїми інтересами заради інтересів ширших суспільних верств, прагнення діяти заради збереження природи, планети.

Становлення екологічної свідомості відбувається за чотири напрямки: науковому, економічному, культурному (виявляється в бажанні зберегти природу як частину культурної спадщини) і політичному (створення умов для гармонійного існування людини). Функції еко-свідомості реалізуються в екологічній освіті або надають освіті екологічного індексу. Потреби суспільства формують пріоритетність проблеми екологізації інженерної освіти через зміну розташування акценту з розробки методів захисту техніки й обладнання на розробку екологічно найчистіших технологій. Вирішення проблем екології в сучасну епоху набуває все більшого значення. Взаємини нашого суспільства і природи мають складний і суперечливий характер.

Реалізація професійної діяльності інженера відбувається у певному соціальному середовищі. Ступінь позитивного чи негативного впливу його діяльності на довкілля залежить від того, наскільки вона благодійна за своїми складовими та наскільки високий рівень соціальної самосвідомості людини. Ця проблема наочно виявляється в широкому значенні у взаєминах людини і природи, у вузькому – інженера і довкілля регіону. Зараз простежується загострення екологічної ситуації. Вона унікальна як за своєю значимістю для людини в цілому, так і за характером тих завдань, що ставить перед людством. Під час розробки дисциплін соціального спрямування є необхідність спиратися на певну систему категорій. У зв'язку з цим важливо розкрити зміст поняття «історико-екологічне середовище», що формує екологічний тип мислення особистості.

Під історико-екологічним середовищем розуміється сукупність природного стану середовища, що оточує ту чи іншу особистість, системи знань про неї та її розвиток, мислення і поведінкову діяльність. Вона загальнолюдська за своїм характером і регіональна, і особливо національна. Ця категорія складається з кількох ланок. Вони послідовно пов'язані та взаємозалежні. Система спрацьовує лише за наявності кожної з них. Перша ланка – докілья особистості – об'єктивно існує саме природне середовище, що склалося історично. Друга ланка – система знань про неї і її розвиток – складається з урахуванням вивчення історії Батьківщини, краю, історичних дисциплін. Будь-яка історія може виступати з екологічним індексом, оскільки стосується у трактуванні тих чи інших подій взаємодії суспільства і природи, людини і середовища. Це ланка народження особистості, вихованої за принципами суспільства, де вона живе. Третя ланка – формування мислення – складається, виходячи з двох перших. Ця ланка усвідомлення важливості та необхідності знання історичних процесів, сприйняття історії як основи формування особистості, громадянських якостей, національної гордості. Вона дозволяє усвідомити необхідність збереження пам'яток матеріальної та духовної культури, природного довкілля людства. Четверте ланка – поведінкова діяльність – має сенс лише в сумі з трьома першими. Діяльність людини, що має екологічне мислення, за своєю метою творча. Вона дозволяє усвідомити людині (зокрема інженеру) себе частиною природи у суспільному сенсі. Ланки цієї системи закладаються в особистості поетапно. І в цьому сенсі велика роль дисциплін, предмети яких виконують цю роль.

Висновки. Таким чином, узагальнюючи відмічаємо, що сьогодні в системі вищої освіти проходять активні організаційно-діяльнісні процеси з системного інтегрування історико-екологічного соціуму, інформаційно-ресурсної та екологічної культури в змістовій навчальній діяльності здобувачів вищої освіти. Адже вони прагнуть стати в сучасному суспільстві високопрофесійними й інтелектуальними інженерами та прагнуть досягнути інтенсифікації індивідуальних процесів професійної і загальносуспільної соціалізації особистості в сучасному інформаційному середовищі.

Список використаних джерел

1. Даніліян В. О. Інформаційне суспільство та перспективи його розвитку в Україні: (соц.-філос. аналіз): монографія. Харків, 2008. 183 с.
2. Дубов Д. В., Ожеван О. А., Гнатюк С. Л. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості. Київ: НІСД, 2010. 109 с.
3. Кириченко В. В. Особистість у сучасному інформаційному суспільстві: монографія. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2020. 245 с.
4. Лях В. Постіндустріальне суспільство як нова парадигма соціального розвитку: проблеми і перспективи. *Генеза: Філософія. Історія. Політологія*. 1994. № 1. С. 61–79.
5. Макаренко С. А. Європейська інформаційна політика: монографія. Київ, 2000. 368 с.
6. Прихід постіндустріального суспільства. Сучасна зарубіжна соціальна філософія: хрестоматія / упоряд. В. Лях. Київ: Либідь, 1996. С. 194–250.
7. Тоффлер Елвін. Третя Хвиля / з англ. пер. А. Євса. Київ: Всесвіт, 2000. 480 с.
8. Masuda Y. The Information Society as Post-Industrial Society. Washington, 1981. P. 104–107.
9. Nesbitt J., Eburdin P. What awaits us in the 90 s. Megatrend. RS Global. № 1. 1990. P. 15–22.

References

1. Danilyan V. O. (2008). *Informatsiine suspilstvo ta perspektyvy yoho rozvytku v Ukraini: (sots.-filos. analiz)* [Information society and prospects for its development in Ukraine: (socio-philosophical analysis)]: monohrafiia. Kharkiv [in Ukrainian].
2. Dubov D. V., Ozhevan O. A., Hnatiuk S. L. (2010). *Informatsiine suspilstvo v Ukraini: hlobalni vyklyky ta natsionalni mozhlyvosti* [Information society in Ukraine: global challenges and national opportunities]. Kyiv: NISD [in Ukrainian].
3. Kirichenko V. V. (2020). *Osobystist u suchasnomu informatsiinomu suspilstvi* [Personality in the modern information society]: monohrafiia. Zhytomyr: Publishing House of ZhDU named after I. Franka [in Ukrainian].
4. Liakh V. (1994). Postindustrialne suspilstvo yak nova paradyhma sotsialnoho rozvytku: problemy i perspektyvy [Post-industrial society as a new paradigm of social development: problems and prospects]. *Genesis: Philosophy. History. Politology* – Genesis: Philosophy. History. Politology, 1, 61–79 [in Ukrainian].
5. Makarenko E. A. (2000). *Yevropeiska informatsiina polityka* [European information policy]: monohrafiia. Kyiv: our culture and science [in Ukrainian].
6. *Prykhyd postindustrialnoho suspilstva* [The advent of post-industrial society]. (1996). Suchasna zarubizhna sotsialna filofosfiia. Khrestomatiiia: uporiad. V. Liakh. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
7. Toffler Elvin (2000). *Tretia Khvylia* [The third wave] / z anhl. per. A. Yevsa. Kyiv: Vsesvit [in Ukrainian].
8. Masuda Y. (1981). *The Information Society as Post-Industrial Society*. Washington, P. 104–107.
9. Nesbitt J., Eburdin P. (1990). What awaits us in the 90 s. Megatrend. RS Global, № 1. P. 15–22.